

גיליון הורים פרשת ויקרא

שלום להורים היקרים,
הפרשה נפתחת בפרשת פרה אדומה ועוסקת באירועים שהתרחשו בתוך 38 השנים של הנדודים במדבר. עם ישראל יוצא למסע מהר סיני כעבור כמעט שנה ומגיע לערבות מואב ומגיע כחצי שנה לפני מות משה. בתוך הפרשה אירועים רבים: פטירת מרים ומי מריבה, הניסיון לעבור דרך אדום, מיתתו של אהרון בהר ההר, המלחמה עם הכנעני מלך ערד, תלונתם של עם ישראל על הלחם הקלוקל, העונש והתרופה - נחש הנחושת. (הזדמנות לחדד לילדים שאין הנחש ממית או מחיה....), שירת הבאר בניסי מלחמה בנחל ארנון נגד האמוריים, המלחמות נגד סיחון ועוג מלך הבשן.

לקראת השבת מצורפים חמישה סיפורים

- סיפור א' – מדוע עם ישראל מכונים "אדם" ומדוע אומות העולם אינם קרויים "אדם"?
- סיפור ב' – חקקה חקקתי גזירה גזרתי אי אתה רשאי לעבר על גזרתי
- סיפור ג' – היכן אתה במעלות הסולם?
- סיפור ד' – "זאת התורה אדם כי ימות באוהל".
- סיפור ה' – הנעליים שהעידו על מסירות נפש על לימוד התורה

שבוע טוב ושבת שלום

סיפור א' לשולחן שבת

על הפסוק - "זאת התורה אדם כי ימות באוהל" לומדים חז"ל כי רק יהודי שנפטר, מטמא טומאת מת את כל מי שהיה נוכח באוהל/בחדר ואילו גוי שמת מטמא רק אם נוגעים בו(טומאת מגע). התלמוד דורש את הפסוק "אתם (עם ישראל) קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם"
וננסה להבין מדוע ישראל מכונים "אדם" ומדוע אומות העולם אינם קרויים "אדם"? נבאר זאת על ידי סיפור:
בשנת תרע"ג (1113) התקיים באוקראינה משפט ידוע בשם "משפט בייליס". ובו העלילו על יהודי בשם מנחם מנדל בייליס, שרצח נער נוצרי כדי להשתמש בדמו לצורך אפיית מצות בחג הפסח.
אחת הטענות של הקטגוריה במשפט, הייתה האמרה המפורסמת "אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם" – כיוון שכך, טענה הקטגוריה, יש לגיטימציה להרוג את מי שאינו יהודי שהרי הוא לא נחשב אדם.
רבה הראשי של רוסיה, שלח את רבי מאיר שפירא מלובלין אל אותה עיר בה התנהל המשפט כדי להעיד עדות אופי על מנחם בייליס שעמד למשפט על לא עוול בכפו. הרב לא הסס, ולמרות שלא הכיר את "הנאשם" נסע בחפץ לב כשלבו שלם ובטוח במצוות רבו.
לאחר שבועות ארוכים של נסיעה מתישה הגיע סוף סוף למקום ונכנס לאולם בית המשפט לתת עדות אופי על יהודי שהוא מעולם לא ראה. השופט הרוסי ראה את הרב, והבין שהוא לא מכיר את הנאשם, החליט להתלוצץ וכך אמר לו: אני אצטט בפניך קטע מהתלמוד שלכם, אם אתה מצליח להסביר לי את משמעותו אני אזכה את הנאשם... הרב הסכים והשופט "עט" עליו עם המשפט - "אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם", מה? תמה השופט, וכי אנחנו לא בני אדם? פנה הרב בשלווה ואמר לשופט, וודאי שאתם בני אדם, אבל אתם לא "אדם". השופט "הרים גבה" ושאל – מה כוונתך? אענה לך כדרך שיהודי עונה לחברו – בשאלה. תגיד לי אדוני השופט, אם היה נודע לך שבלובלין הרחוקה עומד רוסי – בן עמך – למשפט, היית נוסע כדי לתת עליו עדות אופי אם אתה לא מכיר? וודאי שלא, השיב השופט, אני לא מכיר אותו – שיסתדר. אה! כעת תבין, אמר הרב. רק אצלנו, אצל עם ישראל, כשיהודי אחד ב"סוף העולם" שרוי בצרה, חבריו מרגישים את כאבו ומנסים לעזור לו ככל שביכולתם, הנה, אני באתי מלובלין הרחוקה, בוססתי את רגליי בשלג ובקור כדי להעיד עדות על יהודי שמעולם לא הכרתי. אתם, אומות העולם, אמנם קרויים בני אדם, אבל אינכם "אדם" אחד, אנחנו" - אדם" אחד. אגב, זאת הסיבה שאין "אדם" בלשון רבים... כמו בזמן שהאצבע כואבת לאדם כל הגוף משתתף ומזדהה עם הכאב, כך אנחנו – עם ישראל – כולנו גוף אחד.

סיפור ב' לשולחן שבת

במדבר רבה פרשה יט ח. על פרה אדומה:

שאל גוי אחד את רבן יוחנן בן זכאי: דברים אלו שאתם עושים נראים כמין כשפים! אתם מביאים פרה ושורפין אותה וכותשין אותה ונוטלין את אפרה ואחד מכם מטמא למת מזין עליו ב' וג' טיפין ואתם אומרים לו: טהרת! אמר לו: אָמַר לוֹ לֹא נִכְנָסָה בָּךְ רוּחַ תְּזוּזִית מִיְמֶיךָ, אָמַר לוֹ לֹא ... ראינו מימך אדם שנכנסה בו רוח תזזית? אמר לו: הן. אמר לו: ומה אתם עושים לו? אמר לו: מביאים עיקרים ומעשנים תחתיו ומרביצים עליה מים והיא בורחת. אמר לו: ישמעו אוזניך מה שאתה מוצא מפיו! כך, הרוח הזו רוח טומאה היא ... מזין עליו מי גדה והוא בורח. לאחר שִׁצְצָא אָמְרוּ לוֹ תִּלְמִידָיו, רַבְנֵינוּ, לְזֶה דְחִית בְּקִנְיָה, לְבֵנוּ מָה אַתָּה אוֹמֵר, אָמַר לָהֶם חַיִּיכֶם, לֹא הֵמָּה מְטַמְּא וְלֹא הַמַּיִם מְטַהְרִין, אֲלֵא אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲקָה חֲקֹקְתִי גְזֵרָה גְזֵרְתִי אִי אַתָּה רִשְׁאֵי לְעֵבֵר עַל גְּזֵרְתִי, דְּכָתִיב: זֹאת חֲקַת הַתּוֹרָה. וּמִפְנֵי מָה כָּל הַקְּרָבֹת וְזוֹ נִקְבָּה, אָמַר רַבִּי אֵיבֹו מִשָּׁל לָכֵן שִׁפְטָהּ שִׁטְנָה פְּלִטִין שְׁל מְלָךְ, אָמַר הַמְּלָךְ תְּבֹא אִמּוֹ וְתִקְנָם אֵת הַצּוֹאָה, כִּף אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא תְּבֹא פְּרָה וְתִכְפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגְל.

סיפור ג' לשולחן שבת מעובד מאתר <http://dvar-tora.co.il>

אמר שלמה המלך ע"ה: "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני". ניתן ללמוד לכל התורה כולה ולדרך חיים שאדם שיודע בעצמו שיש לו מה להשלים עוד ומה ללמוד מבחינת מכל מלמדי השכלתי, וודאי יכול להחכים עוד ולצמוח מעלה. לעומתו, אדם שחושב שהוא כבר מספיק פיקח וחכם ואינו מוכן לקבל וללמוד מאחרים ישאר באותו מצב ולא יוכל להתקדם. משל למה הדבר דומה: לאדם שחלם על המלך, שהמלך עולה בסולם מתחילתו והגיע רק לחציו. למחרת מיהר אל ארמון המלך כדי לספר לו את החלום. משסיפר זאת למלך שמח המלך והעשירו בזהובים... שמעה שכנתו של אותו אחד על החלום ועל שכרו הרב שקיבל ואמרה לבעלה: "לך למלך ותספר לו שחלמת שהוא עולה בסולם והגיע עד לסופו... שהרי שכנינו אמר רק עד חציו וראה כיצד העשירו המלך...". הלך המסכן בעצת אישתו, סיפר למלך אף הוא את חלומו. אך אביו... ששמע המלך את חלומו, ציווה לגלגלו מכל מדרגות הארמון... שאל הוא בתמיהה: "מדוע?! הלא חלומי טוב יותר משל חברי שהיה כאן אמש?!". אמר לו המלך: "שוטה שכמתך! קודמך חלם שהגעתי לחצי הסולם זה אומר שעדיין יש לי עוד מה לתקן ולהיכן לעלות, להשיג ולהעפיל... ואילו אתה חלמת שאני הגעתי לסוף הדרך ואין לי מה לעשות עוד, אין לי לאן להתקדם ומה לפעול כאן בעולם הזה... ופרס אתה מבקש?!...".

והנמשל ברור הוא:

אדם שאומר אמרתי אחכמה - אני מעוניין להחכים, ללמוד ולנסות להשיג כמה שרק אפשר - אך היא רחוקה ממני. עלי לנסות ולהתקדם - אני רק בחצי הדרך, וודאי אגיע לשלימות... אבל אדם שאומר: "אמרתי אחכמה" אני מספיק חכם - הגעתי לשלב האחרון בסולם אזי - והיא רחוקה ממני - יראה הוא עד כמה רחוק הוא מהשגת השלימות...

סיפור ד' לשולחן שבת מעובד מאתר <http://dvar-tora.co.il>

"זאת התורה אדם כי ימות באוהל". הגמרא במסכת ברכות דף סג. מביאה:

"אמר ריש לקיש אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באוהל" ה"חפץ חיים" ביאר שכוונת חז"ל בזה לתת עצה טובה לאדם לנצל זמנו ללימוד התורה. והמשיל זאת במשל נאה: סוחר גדול היה טרוד במסחרו מבוקר עד ערב, מרוב טרדותיו לא מצא פנאי להתפלל בציבור ולא נותר לו זמן לקבוע עיתים לתורה. חלפו שנים ושער לבן החל לבצבץ בזקנו, כוחותיו נתדלדלו והחל לחוש כי קיצו קרב ובא ולא רחוק הוא היום בו יצטרך ליתן דין וחשבון על מעשיו לפני בורא עולם, אי לכך החליט להכין צידה לדרך, לצורך זה יהיה עליו לשנות את סדר יומו, על כן מאותו יום הלך בקביעות לתפילה בציבור ואחר כך נשאר כשעתיים ללמוד ורק אז פנה לחנותו. בהגיעו לחנות לאחר שלוש שעות שהייה בבית הכנסת שאלה אותו אשתו בתימהון לפרש איחורו, הלא יודע אתה כי בשעות אלו החנות הומה סוחרים הממהרים לדרכם ומה לך להתעכב? התחמק הבעל מלהשיב וטען כי היה טרוד בעניין חשוב.

כך במשך כמה ימים היה מאחר מלבוא לבית המסחר ובכל פעם התחמק מלספר לאשתו היכן היה. בוקר אחד פקעה סבלנותה של האישה וכאשר ראתה ששוב הוא משתהה בבוקר, יצאה לברר להיכן נעלם כל בוקר, מה רבה הייתה תמיהתה כאשר נתברר לה שבעלה נמנה מחובשי בית המדרש, החלה לטעון: "האם יצאת מדעתך? הלא החנות מלאה קונים ואתה יושב ולומד?! לא איכפת לי על ההפסד שנגרם עקב כך, אבל כלום אפשר לעכב לקוחות קבועים בחנות?" השיב הבעל: "שמעי נא ועני לי, מה היית עושה אילו בוקר אחד היה בא מלאך המוות ואומר לך שהגיע זמני להפטר מן העולם, וכי היית אומרת לו שאין עתה פנאי לךך הואיל והחנות מלאה קונים? ודאי שלא! אם כך מהיום כל בוקר שאני נעלם מהחנות, חשבי לעצמך כאילו נלקחתי ע"י מלאך המוות, ומה איכפת לך שאחרי שעתיים אקום לתחיה ואבוא לעזור לך בחנות?!..."

זו כוונת חז"ל באומרם "אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה", על האדם לחשוב כאילו הוא מת, ואז יתבטלו מאליהם כל התירוצים והסיבות המעכבים אותו מהלימוד, באופן זה יבחין היטב עד כמה טרדותיו טפלות לעומת לימוד התורה וימצא זמן רב ללמוד.

סיפור ה' לשולחן שבת

"זאת התורה אדם כי ימות באוהל". הגמרא במסכת ברכות דף סג. מביאה:
"אמר ריש לקיש אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באוהל" מעשה כשהיה הגאון רבי אהרון לייב שטינמן שליט"א בעל "אילת השחר" בארצות הברית בשנת תשנ"ח ביקר גם בעיירת ליקוואד שבניו ג'רסי שבה שוכנת הגדולה שבישיבות "ישיבת ליקוואד" מיסודו של מרן הגאון הצדיק רבי אהרון קוטלר זצ"ל, בהיותו שם ביקר בבית ראש הישיבה הגאון ר' מלכיאל קוטלר שליט"א נכדו של רבי אהרון זצ"ל, בהיותו שם, ראה בארון כלי הכסף שוכנים אחר כבוד זוג נעלים ישנות, שאל הרב שטינמן את ר' מלכיאל מה פשר הנעלים הללו בארון של כלי הכסף שמיועד לפאר את הבית? סיפר לו ר' מלכיאל בשנות מלחמת העולם הראשונה סבו הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל סגר את ישיבתו שבקלצק באמרו שאין ביכולתו לקחת אחריות בעת מלחמה על בחורי הישיבה, ולכן שכל אחד יסע חזרה לביתו. אחד הבחורים שבא לביתו, שאלה אותו אמו "מפני מה באת הביתה?" הבחור ענה ואמר "שראש הישיבה שלח את הבחורים הביתה מפאת סכנות המלחמה!" האם החלה לזעוק "וכי כאן אתה יותר בטוח מאשר בישיבה?" להיפך שם הנך יותר בטוח, הרי תורה מגנא ומצלאל! אני רוצה שמיד תשוב לישיבה ללמוד!"

הבחור אמר "אמא, אבל אין לי כסף לחזור לישיבה?" אמרה האם "אם כן תלך רגלי", ואכן הבחור שמע בקול אמו ויצא ללכת רגלי אל הישיבה, בהיות הישיבה מרחק של מאות קילומטר מביתו הדרך ארכה כמה וכמה ימים וכשהגיע פנה והלך מיד לבית ראש הישיבה הגאון רבי איסר זלמן ואמר "רבי באתי ללמוד תורה!" ראש הישיבה הגאון רבי איסר זלמן מלצר שאל אותו "מה יש?" והבחור סיפר לו שאמו שלחה אותו חזרה לישיבה, והלך כמה ימים ברגל עד שהגיע.

כשמע זאת רבי איסר זלמן כל כך התרגש מהמסירות נפש של האם כדי שבנה ילמד תורה, ועוד יותר התרגש מהמסירות נפש של הבחור שהלך ימים ולילות חזרה לישיבה ללמוד תורה, עד שאמר לבחור אני רוצה לקנות ממך את הנעלים הללו שבהם מסרת את נפשך ללמוד תורה, ואלו הם הנעלים הללו...

המשיך רבי מלכיאל ואמר האם הנכם יודעים מי היה אותו בחור? אותו בחור היה מרן הרב ש"ך זצ"ל בבחרותו, במשך הימים בעמלו ובמסירות נפשו עלה ונתעלה להיות מגדולי הדור, וראש ישיבת פוניבז'. (נחלת צבי").

מתכוננים לפרשה תשובות לשאלות:

פרה אדומה

הפרשה נפתחת בציווי על עשיית פרה אדומה שהיא מצווה שעליה אמר שלמה המלך בספר קהלת: "אֲמַרְתִּי אֶחְכְּמָה וְהִיא רְחֹקָה מִמֶּנִּי". אפילו שלמה המלך החכם באדם לא ידע את ההסבר לשרשה המלא של מצווה זו. היחיד שידע את שורש מצוות פרה אדומה היה משה רבינו.

1. על מנת לקיים את המצווה בפרה אדומה מיוחדת נדרשים שלושה תנאים. השלימו: הפרה צריכה להיות אדומה _____, שאין בה _____, ולא _____ (שלא עבדו בה או עשו בה כל שימוש אחר) (יטב, תמימה, שאין בה מום ולא עלה עליה על _____).
2. כתוב בפס' "זאת חקת התורה ... ויקחו אליך פרה אדומה" למה נקט הפס' לשון "חקת" ("חקת התורה")?(רש"י יטב, לפי שהשטן ואומות העולם מוניין את ישראל, לומר, מה המצווה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה, גזרה היא מלפני, אין לך רשות להרהר אחריה).
3. למה בני ישראל הם שצריכים להביא את הפרה האדומה, ולא משה ואהרן מביאים את הפרה?(רש"י יטב, משלהם, כשם שהם פרקו נזמי הזהב לעגל משלהם, כך ביאו זו לכפרה משלהם).
4. מה הפירוש "אדמה תמימה"(רש"י יטב, שתהא תמימה באדמימות, (ה) שאם היו בה שתי שערות שחורות (ו) פסולה:

5. למה מביאים דווקא "פרה" ולא חיה אחרת? (רש"י יט,ב) משל לבן שפחה שטיגן פלטיץ של מלך אמרו תבא אמו ותקנח הצואה, כך תבא פרה (ט) ותכפר על העגל
6. למה הפרה צריכה להיות "אדומה"? (רש"י יט,ב) על שם אם יאדימו כתולע (ישעיה א, יח), שהחטא קרוי אדום:
7. למה הפרה צריכה להיות "תמימה"? (רש"י יט,ב) על שם ישראל שהיו תמימים ונעשו בו בעלי מומין, תבא זו ותכפר עליהם ויחזרו לתמותם:
8. למה נכתב על הפרה המילה "עול" בכתוב חסר "לא עֲלָה עֲלֶיהָ עֹל"? (בעל הטורים יט,ב) על כתיב חסר שאפי" לא משכה בעול אלא עלה עליה לבד פסולה:
9. מי היה הכהן שעסק בהכנת הפרה האדומה? (יט,ג) אלעזר הכהן
10. כתוב בפס' "והוציא אתה אל מחוץ למחנה" מאיזה מחנה צריך להוציא את הפרה? (רש"י יט,ג) חוץ לשלש מחנות
11. למה נותנים את הפרה דווקא לאלעזר הכהן ולא לאהרון הכהן? (רש"י יט,ג) כשם שנקדו על אהרן שהוא כהן לעשות העגל. ולפי שאהרן עשה את העגל, לא נעשית עבודה זו על ידו, שאין קטיגור נעשה סניגור:
12. כתוב בפס' "ושרף את הפרה לעיניו" למה "ושרפים" את הפרה? (רש"י יט,ה) כשם ששרף העגל
13. לאחר שחיתת הפרה מחוץ למחנה ישראל, אלעזר הכהן הָזָה (זרק) מדם הפרה לכיוון אוהל מועד, והפרה נשרפת כולה. מה צריך להוסיף לאש? (יט,ו) עֵץ אֲרֹז וְאֵזוֹב וְשֵׁנֵי תוֹלְעֵת
14. כתוב בפס' "ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך את תוך שרפת הפרה" למה לוקחים דווקא את שלשת המינים הללו? (רש"י יט,ו) ג' מינין הללו כנגד שלשת אלפי איש שנפלו בעגל. וארז הוא הגבוה מכל האילנות, ואזוב נמוך מכולם, סימן שהגבוה שנתנאה וחסא, ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת ויתכפר לו:
15. גם הכהן וגם מי ששרף את הפרה האדומה נטמאים. ולאחר טבילתם הם נטהרים רק בערב. מה עושים עם אפר הפרה האדומה שנסרפה? (יט,ט) אוספים ושומרים במקום טהור
16. המילה "ואסף" נכתבה 3 פעמים בתנ"ך היכן ומה למדים מכך? (בעל הטורים יט,ט) ג'. הכא ואידך ואסף המצורע ואסף נדחי ישראל המצורע איתקש למת וכשם שאפר הפרה מטהרת כך תפלת הצדיקים גם כן מטהרת. ואסף נדחי ישראל לעתיד אז ואסף את המצורע דכתיב אז ידלג כאיל פסח וכן לא יצטרכו לאפר פרה דכתיב בלע המות לנצח:

אפר הפרה האדומה מעורבב במים ויחד הם נקראים "מי נדה חטאת" שנועדו לטהר אנשים שנטמאו בטומאת מת שהיא הטומאה החמורה ביותר. התורה מלמדת אותנו כיצד אדם או כלים נטמאים טומאת מת וכיצד נטהרים.

17. כתוב בפס' "אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל ... יטמא שבעת ימים" מתי אדם שנכנס לאהל נטמא? (רש"י יט,יד) בעוד שהמת (ר) בתוכו:
18. כתוב בפס' "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא" מה פירוש המילה "פתיל"? (רש"י יט,יד) לשון מחובר בלשון עברי, וכן נפתולי אלהים נפתלתי (בראשית ל, ח), נתחברתי עם (ת) אחותי:
19. אדם מת יכול לטמא גם מחוץ לבית בטומאת גוע. איזה מקרים מפורטים בפסוק? (יט,טז) חלל חרב, מת רגיל, עצם אדם, קבר
20. כיצד נטהרים מטומאת מת? השלימו ממוחסן המילים: לוקחים בכלי את אפר הפרה האדומה, _____ במים _____ (מעין/ים) . אדם טהור לוקח עשב בשם _____ טובל אותו במים ו _____ (זורק) ועל האדם או הכלים הטמאים ביום _____ וביום _____ לטומאתו (יט,יז) מִזֶּה אֵזוֹב , השלישי, כלי, שביעי, חיים, מערבבים

פטירת מרים ומי מריבה

התורה עוברת לספר על אירועים המתרחשים לקראת סוף המסעות של בני ישראל במדבר בשנת הארבעים .

1. כתוב בפס' "ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן" לכאורה המילים "כל העדה" מיותרות אם כן מה אנו למדים מהם? (רש"י כ,א) עדה השלמה, (כ) שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים
2. באיזה אופן מתה מרים? (רש"י כ,א) אף היא בנשיקה מתה. ומפני מה לא נאמר בה על פי ה', שאינו דרך כבוד של מעלה (שם), ובאהרן נאמר על פי ה', באלה מסעי (במדבר לג, לח):
3. למה נסמכה "מיתת מרים" לפרשת פרה אדומה? (רש"י כ,א) למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך, מה קרבנות מכפרין, (ס"א כמו שפרה אדומה מכפרת) אף מיתת צדיקים מכפרת (מועד קטן כח:).
4. כתוב בפס' "ויבאו בני ישראל ... בחדש הראשון... ותמת שם מרים" למה נסמך דבר זה לפרשת פרה? (בעל הטורים כ,א) סמך זה לפרשת פרה שבראשון נשרפה הפרה וגם כמו שדרשו חז"ל שמיתת צדיקים מכפרת כמו פרה.
5. כתוב בפס' "ולא היה מים לעדה" למה דווקא אחר מיתת מרים אין מים לעדה? (רש"י כ,ב) מכאן, שכל מ' שנה היה להם הבאר (פ) בזכות מרים:
6. כתוב בפס' "קח את המטה... והשקית את העדה ואת בעירם" מה אנו למדים מהצווי להשקות את "בעירם" של עם ישראל? (רש"י כ,ח) מכאן שחם הקב"ה (ר) על ממונם של ישראל (במ"ד יט, ט):
7. משה רבינו ואהרון אוספים את עם ישראל לפני הסלע. באיזו מילה שמשמעותה "סרבנים" מכנה משה את בני ישראל שהתלוננו? (כ"י) מורים
8. מה כוונת משה באמרו "המן הסלע הזה נוציא לכם מים"? (רש"י כ"י) לפי שלא היו מכירין אותו, (ת) לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר, והיו ישראל אומרים להם מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים, לכך אמר להם המורים, סרבנים, לשון יוני שוטים, מורים את מוריהם, המן הסלע הזה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים:

9. כתוב בפס' וירם משה את ידו ויך את הסלע במטחו פעמים" למה משה מכה בסלע פעמיים?(רש"י כ,יא) לפי שבראשונה לא הוציא אלא (א) טיפין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע, והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא, אמרו שמא צריך להכותו כבראשונה, שנאמר והכית בצור (שמות יז, ו), ונודמן להם אותו סלע והכהו
10. כתוב בפס' ויך את הסלע" מה קרה כתוצאה מההכאה בסלע?(בעל הטורים כ,יא) הוא הכה לסלע אחד ונבקעו כל הצורים שבמדבר שנאמר יבקע צורים במדבר:
11. מה הפירוש "לא האמנתם בי להקדישני"? (רש"י כ,יב) שאילו דברתם אל הסלע והוציא, הייתי מקודש לעיני העדה, ואומרים מה סלע זה, שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה, מקיים דבורו של מקום, קל וחומר אנו
12. למה כאן מרגיש הכתוב "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם"? (רש"י כ,יב) גלה הכתוב (ב) שאולוי חטא זה בלבד (ג) היו נכנסין לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם, כעון (ד) שאר דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כך היה עון משה ואהרן. והלא הצאן ובקר ישחט (במדבר יא, כב) קשה מזו, (ה) אלא לפי שבסתר חסך עליו הכתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל לא חסך עליו הכתוב, מפני קדוש השם:
13. כיצד התורה מכנה את האירוע והעונש שקיבלו משה ואהרן?(כ,יג) מי מריבה

הניסיון לעבור דרך אדום

עם ישראל מתחיל את המסע לכיוון ארץ ישראל. הדרך האפשרית הראשונה היא דרך ארץ אדום. משה רבינו שולח מלאכים ומספר למלך אדום את ניסי הירידה והוציאה ממצרים.

1. מה הפירוש בפס' וירעו לנו ולאבותינו" מה קשורים האבות לסבל הבנים? (רש"י כ,טו) וירעו לנו. סבלנו צרות (ח) רבות: ולאבותינו. מכאן שהאבות מצטערים בקבר כשפורענות באה על ישראל
2. מה מבקש משה ממלך אדום? מה ההתחייבויות שמבטיח משה? השלימו: " _____ בארץ צד לא נעבר _____ ולא נשתה _____ דרך _____ לא נטה ימין ושמאל... " (כ,יז) (נעברה נא בארץ צד לא נעבר בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר דרך המלך נלך לא נטה ימין ושמאל... "
3. מה הפירוש "דרך המלך נלך"? (רש"י כ,יז) אנו חוסמים את בהמתנו ולא יטו (ג) לכאן ולכאן לאכול:
4. למה משה מזכיר את מאורעות העבר למלך אדום ולאחר מכן אומר לו "נעברה בארץ"? (רש"י כ,יז) אין לך לעורר על הירושה (ל) של ארץ ישראל, כשם שלא פרעת החוב, עשה לנו עזר מעט לעבור דרך ארצך:
5. כתוב בפס' "ולא נשתה מי באר" והתכוון משה רבינו לבאר שליוותה את עם ישראל. איזו הנהגת דרך ארץ לומדים מכאן? (רש"י כ,יז) מי בורות היה צריך לומר, אלא כך אמר משה אף על פי שיש בידינו מן לאכול (מ) ובאר לשתות, לא נשתה ממנו, אלא נקנה מכם אוכל ומים להנאתכם. מכאן לאכנסאי שאף על פי שיש בידו לאכול יקנה מן החנוני, כדי להנות את אושפיו (במ"ד יט, טו):
6. כתוב בפס' ויאמר אליו אדום לא תעבר בי פן בחרב אצא לקראתך" למה אדום מאיים על עם ישראל דווקא בחרב ולא במשהו אחר?(רש"י כ,יח) אתם מתגאים בקול שהורישכם אביכם, ואמרתם (דברים כ, טז) ונצעק אל ה' וישמע קולנו, ואני אצא עליכם במה (ס) שהורישני אבי ועל חרבך תחיה (בראשית כז, מ):

מיתתו של אהרן בהר ההר

בני ישראל ממשיכים בנדודים ומגיעים אל "הר ההר".

1. כתוב בפס' ויבאו בני ישראל כל העדה הר ההר" לכאורה המילים "כל העדה" מיותרות אם כן מה אנו למדים מכאן?(רש"י כ,כב) כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ, (פ) שלא היה בהן אחד מאותם שנגזרה גזירה עליהם, שכבר כלו מתי מדבר, ואלו מאותן שכתוב בהן חיים כלכם היום (דברים ד, ד):
2. מה לומדים מהמילים "הר ההר" ? איזה הרים נשאר בדרכם של עם ישראל ולמה הם שימשו? (רש"י כ,כב) הר על גבי הר, כתפוח קטן על גבי תפוח גדול, ואף על פי שהענן הולך לפניהם ומשוה את ההרים, שלשה נשאר בהן, הר סיני לתורה, והר נבו לקבורת משה, והר ההר לקבורת אהרן
3. הקב"ה מצווה על פטירת אהרן. מדוע קיבל אהרן את העונש לא להיכנס לארץ ישראל?(ככד) בגלל מי מריבה
4. כתוב בפס' "קח את אהרן". מה הפירוש "קח את אהרן"? כיצד משה ניחם את אהרן לקראת מותו? (רש"י כ,כה) בדברי ניחומים, אמור לו, אשריך שתראה כדרך נתון לבנך, מה שאין אני זכאי לכך:
5. כתוב בפס' ויהפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם", באיזה בגדים מדובר, ואיך בדיוק התרחשה מיתת אהרן ע"ה?(רש"י כ,כו) את בגדי כהונה גדולה (צ) הלבשהו, (ק) והפשיטם מעליו לתתם על בנו בפניו, אמר לו הכנס למערה (ר) ונכנס, ראה מטה מוצעת ונר דלוק, אמר לו עלה למטה ועלה, פשוט ידיך ופשט, קמוץ פיך וקמץ, עצום עיניך ועצם, מיד חמד משה לאותה מיתה, וזהו שנאמר לו כאשר מת אהרן אחיך (דברים לב, ג), מיתה שנתאוית לה
6. למה הפס' מרגיש "ויעש משה כאשר צוה ה'" הרי ודאי שמשה עשה כאשר ה' צוה?(רש"י כ,כו) אף על פי שהדבר קשה לו (ש) לא עכב (במ"ד יט, יט):

7. כתוב בפס' ויראו כל העדה כי גוע אהרן" מה הפירוש "ויראו" הרי העדה לא היתה בהר ההר במעמד מיתת אהרן ע"ה, אם כן איך הם ראו?(רש"י כ,כט) כשראו משה ואלעזר יורדים (ת) ואהרן לא ירד, אמרו היכן הוא אהרן, אמר להם מת, אמרו, אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלוט בו מלאך המות, מיד בקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה, ראו והאמינו:
8. כתוב בפס' ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל", מה הפירוש "כל בית ישראל"? (רש"י כ,כט) האנשים והנשים, (א) לפי שהיה אהרן רודף שלום, ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו

המלחמה עם הכנעני מלך ערד

1. כתוב בפס' וישמע הכנעני מלך ערד ישב הנגב" לכאורה לא היה צריך להקדים הקדמה זו, אם כן בא הפס' לרמוז באמרו "וישמע הכנעני" - מה שמע?(רש"י כא,א) שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד (ב) כו' כדאיתא בראש השנה (ג.), ועמלק מעולם רצועה מרדות לישראל, מזומן בכל עת לפורענות
 2. מיהו "יושב הנגב" ולמה דיבר בלשון כנענית?(רש"י כא,א) זה עמלק, (ג) שנאמר עמלק יושב בארץ הנגב (במדבר יג, כט), ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען, כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם, והם אינם כנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען, אמרו נתפלל סתם, שנאמר אם נתון תתן את העם הזה בידי
 3. כתוב בפס' וידר ישראל נדר לה' ויאמר אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם" מה הפירוש "והחרמתי את עריהם"? (רש"י כא,ב) אקדיש (ו) שללם לגבוה (לה):
- עם ישראל יוצא לקרב , מנצח את הכנעני ומחרים את כל עריהם.

נחש הנחושת

1. לאחר המלחמה עם מלך ערד עם ישראל חוזר לאחור וממשיך במסע להקיף שוב את ארץ אדום. למה עם ישראל צריך "לסבב" את ארץ אדום?(רש"י כא,ד) שלא נתנם לעבור בארצו
2. מה הפירוש בפס' ויתקצר נפש העם בדרך?(רש"י כא,ד) בטורח הדרך, שהוקשה להם, אמרו, עכשיו היינו קרובים להכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו, כך חזרו אבותינו ונשתהו שלשים ושמונה שנה עד היום, לפיכך קצרה נפשם בעיני הדרך, ובלשון לע"ז אנקרו דלור.
3. מה לומדים מהפס' ויתקצר נפש העם?(בעל הטורים כא,ד) מלמד שראו כל הצרות שיבאו עליהם בגלות אדום ואיך ימשך הגלות
4. כתוב בפס' שהעם אומר "ונפשנו קצה בלחם הקלקל" מה הפירוש "ונפשנו קצה"(רש"י כא,ה) אף זה לשון קצור נפש ומאוס:
5. למה העם מתכוין באמרו "הלחם הקלקל" ולמה קראו לו כך?(רש"י כא,ה) לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל, אמרו, עתיד המן הזה שיתפח (ט) במעינו, (י) כלום יש ילוד אשה שמכנים ואינו מוציא (ע"ז ה.):
6. עם ישראל נתקף ביאוש מהדרך , מתלוננים על הקב"ה ועל משה , כופרים בטובה שקיבלו כל השנים ועל הניסים שעשה הקב"ה ביציאת מצרים . מה העונש שמביא הקב"ה על העם? (כא,ו) נחשים שרפים
7. כתוב בפס' וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים" למה נקראו נחשים אלו "הנחשים השרפים"? (רש"י כא,ו) ששורפים (כ) את האדם בארם שיניהם
8. למה ה' מעניש כאן את עם ישראל דווקא ע"י נחשים?(רש"י כא,ו) יבא נחש שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה, יבוא נחש שכל המינין נטעמין לו טעם אחד, (טעם עפר), ויפרע מכפויי טובה שדבר אחד משתנה להם לכמה מטעמים (במ"ד יט, כב):
9. כתוב בפס' ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו בה' ובך התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש ויתפלל משה בעד העם" מה למדים מכך שמשה התפלל על העם?(רש"י כא,ז) מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול
10. עם ישראל מגיע אל משה רבינו בחרטה ומשה רבינו מתפלל לקב"ה. מה מצווה הקב"ה את משה לעשות? (כא,ח) לעשות נחש נחושת ולשים אותו על מקל ארוד
11. כתוב בפס' עשה לך שרף ושים אותו על נס" מה הפירוש "נס" בפס' ומדוע נקרא כך כאן?(רש"י כא,ח) על כלונס שקורין פירק"א בלע"ז, וכן וכנס על הגבעה (ישעיה ל, יז), ארים נסי (שם מט, כב), שאו נס (שם יג, ב), ולפי שהוא גבוה לאות (ל) ולראיה קוראו נס:
12. השלימו : וְהָיָה אִם _____ אֶת אִישׁ וְהָבִיט אֶל _____ וְחִי"י (כא,ט) וְהָיָה אִם נִשְׁדָּה הַנְּחָשׁ אֶת אִישׁ וְהָבִיט אֶל נְחָשׁ הַנְּחָשֶׁת וְחִי
13. עפ"י פירוש רש"י לפסוק "והיה כל הנשוד וראה אותו וחי" האם ראית הנחש מספיקה? מה צריך אדם לעשות כדי להתרפאות?(רש"י כא,ח) שלא היה ממחר נשוד הנחש להתרפאות אלא אם כן מביט בו בכוונה. ואמרו רבותינו, וכי נחש ממית או מחיה, אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים, ואם לאו היו נמוקים (ני"א ניוזקים):
14. למה משה צריך לשים את השרף במקום גבוה ("על הנס")?(בעל הטורים כא,ט) כדרך המייסר את בנו שמישים השוט שמכהו בו במקום גבוה כדי שיראה אותו בכל פעם ויזכור:

ניסי מלחמה בנחל ארנון ושירת הבאר

עם ישראל ממשיך במסעותיו והקב"ה עושה ניסים רבים לעם ישראל במלחמות מול העמים מסביב. הניסים רמוזים בפרשה בשירת הבאר.

1. מה הפירוש "על כן יאמר בספר מלחמת ה'... ואת הנחלים ארנון" (רש"י כא, טו) כשם שמספרים בנסי ים סוף, כך יש לספר בנסי נחלי ארנון, שאף כאן נעשו נסים גדולים. ומה הם הנסים?
2. מה הפירוש "ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער" (רש"י כא, טו) תרגום של שפך אשד, שפך הנחלים, שנשפך שם דם אמוריים שהיו נחבאים שם, לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר, וההרים סמוכים זה לזה, אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חברו בהר מזה, והדרך עובר בתוך הנחל, אמרו אמוריים, כשיכנסו ישראל (לארץ) לתוך הנחל לעבור, נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם, ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות, והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב, ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ, כיון שבאו ישראל לעבור, נזדעזעו (ש) ההר של ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה, ונתקרב לצד הר של מואב, ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים והרגום. והיו אשר נטה לשבת ער, שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו, והיו ונשען לגבול מואב.
3. כתוב בפס' "ומשם בארה" מה הפירוש ומשם בארה? (רש"י כא, טו) משם בא האשד אל הבאר. כיצד, אמר הקב"ה מי מודיע לבני הנסים הללו המשל אומר נתת פת לתינוק הודיע לאמו, לאחר שעברו חזרו ההרים למקומם, והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרגום וזרועות ואיברים, ומוליכתן סביב המחנה, וישראל ראו ואמרו שירה
4. כתוב בפס' "אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה" מה הפירוש שעם ישראל אמר לבאר "עלי" - מהיכן צריכה הבאר לעלות? (רש"י כא, יז) מתוך הנחל, והעלי מה שאת מעלה, (ת) ומנין שהבאר הודיעה להם, שנאמר ומשם בארה, וכי משם היתה (א) והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמהם, אלא שירדה לפרסם את הנסים (במ"ד יט, כה), וכן אז ישיר ישראל, השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים, והבאר נתנה להם מתחלת ארבעים, מה ראה להכתב כאן, אלא הענין הזה נדרש למעלה הימנו:
5. כתוב בפס' "באר חפרוה שרים" מיהם אותם "השרים" בפס' (רש"י כא, יח) זאת היא הבאר אשר חפרוה שרים, משה ואהרן;
6. מה הפירוש "כרוה נדיבי העם"? איזה נס נעשה לכל שבט ושבת? (רש"י כא, כ) דבר אחר, כרוה נדיבי העם, כל נשיא ונשיא כשהיו חונים, נוטל מקלו ומושך אצל דגלו ומחנהו, ומי הבאר נמשכין דרך אותו סימן ובאין לפני תניית כל שבט ושבת
7. כתוב על הבאר שהלכה "ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה" למה פסקה שם הבאר? (רש"י כא, כ) כי שם מת משה (ב) ושם בטלה (ג) הבאר.

המלחמות נגד סיחון ועוג מלך הבשן.

1. מה לומדים מכך שישראל אומרים לסיחון מלך האמרי "אעברה בארצך" וכו' (רש"י כא, כב) אף על פי שלא נצטוו לפתוח (ו) להם בשלום, בקשו מהם שלום:
2. כתוב בפס' "אעברה בארצך" למה לא נאמר כאן אעברה נא בארצך כמו שכתוב למעלה בבקשה לעבור בארץ אדום? (בעל הטורים כא, כב) ולא אמר נא כדרך שאמר באדום שלא רצה לפייסו כל כך ולא שלח לו אלא כדי לפתוח לו בשלום ועל כן לא השיב לו תשובה כמו שעשה מלך אדום אלא מיד יצא לקראתו למלחמה:
3. למה נאמר "ולא נתן סיחון את ישראל עבר בגבולו" ומיד אחר כך סיחון אוסף את עמו ויוצא למלחמה בלי לחכות? (רש"י כא, כג) לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו מס, (ח) שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גייסות, כיון שאמרו לו ישראל אעברה בארצך, אמר להם, כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם, ואתם אומרים כך:
4. כתוב בפס' "ויאסף סיחון את כל עמו ויוצא לקראת ישראל המדברה" מה התועלת לעם ישראל שסיחון יצא ממקומו למדבר? (רש"י כא, כג) אילו היתה חשבון מלאה יתושיין אין כל בריה יכולה לכבשה, ואם היה סיחון בכפר חלש אין כל אדם יכול לכבשו, וכל שכן שהיה בחשבון. אמר הקב"ה מה אני מטריח על בני (ט) כל זאת ליצור על כל עיר ועיר, נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות, ונתקבצו כולם למקום אחד ושם נפלו, ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם, כי אין שם איש אלא נשים וטף:
5. מה הפירוש המילה "ונשים" בדברי המושלים "ונשים עד נפח" (רש"י כא, ל) שייך דגושה, לשון שממה, כך יאמרו המושלים
6. כתוב בפס' "וישלח משה לרגל את יעזר וילכדו בנותיה" מי "לכד" את יעזר? (רש"י כא, לב) המרגלים לכדוהו, (ע) אמרו לא נעשה כראשונים, בטוחים אנו בכח תפלתו של משה להלחם:
7. למה ה' אומר למשה לגבי עוג מלך הבשן "אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו" (רש"י כא, לד) שהיה משה ירא להלחם, שמא תעמוד לו (פ) זכותו של אברהם, שנאמר ויבא הפליט (בראשית יד, יג), הוא עוג שפלט מן הרפאים שהכו כדרלעומר וחביריו בעשתרות קרנים, שנאמר כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים (דברים ג, יא. נדה סא.):
8. כתוב בפס' "ויכו אותו ואת בניו" וכו', מי הרג את עוג מלך הבשן? (רש"י כא, לה) משה הרגו, כדאיתא בברכות בהרואה (נד):

הקב"ה אומר למשה: "אל תירא אותו" ומסביר רש"י שהיה משה ירא להלחם, שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שנאמר בספר בראשית לאחר מלחמת ארבעת המלכים עם חמשת המלכים "ויבא הפליט" והוא היה עוג שפלט מן הרפאים שהכו כדרלעומר וחביריו בעשתרות קרנים, שנאמר כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים. בגמרא (מסכת ברכות נד) מסופר שעוג הענק, שהיה הפליט מתיבת נח, רצה לזרוק אבן גדולה על עם ישראל, הוא עקר הר מהמקום שלו והניח על ראשו והקב"ה הביא על ההר נמלים שאכלו את ההר מאמצעיתו ונוצרה טבעת אבן שנפלה על צווארו של עוג ומכיוון ששיניו גדלו, לא הצליח להוציאו מראשו. משה רבנו אחז בגרזן ארוך וקפץ לגובה והיכה בקרסולו של עוג הענק שהתמוטט ומת.